

6. Dit voorschrift op zich zelf, los van de agitatie onder de Arabieren beschouwende, meen ik te moeten opmerken dat hier dus geen persoonlyke, op grond van een opzettelyk onderzoek vastgestelde kwaliteiten van den vreemdeling den doorslag geven, zocals de wet eischt, maar regionale factoren, die in de wet als criterium geheel buiten beschouwing worden gelaten.

7. Afgescheiden hiervan meen ik er op te moeten wyzen, dat de wyze waarop de administratie hare opvattingen omtrent de hanteering van meergenoemd wetsartikel heeft ten uitvoer gelegd, n.l. door een geheime circulaire aan de autoriteiten tot (medewerking aan) de uitvoering van het Toelatingsbesluit geroepen, niet gelukkig kan worden genoemd, daar het van den aanvang af duidelyk moest zyn dat het vertrouwelyk karakter dezer dezer aanschryving en door de samenstelling der immigratiecommissies en door de te verwachten conflicten met hier gevestigden, Nederlandsche onderdanen van Arabische afkomst, die de party van geweigerde Hadramieten stellig zouden opnemen, onmogelyk ongeschonden kon blyven. Openbaarheid door volledige bekendmaking van de toelatingsvoorwaarden ware m.i. in elk geval geboden geweest. Geheimzinnigheid maakt slechts den indruk van vreesachtigheid en slapheid, kweekt bovendien altyd wantrouwen.

8. Meen ik op grond van het vorenstaande opnieuw met nadruk intrekking van de geheime circulaire van den Inspecteur van den Immigratiedienst voornoemd te moeten aanbevelen, de vraag hoe te handelen met Arabieren van Hadramaut afkomstig, die hier willen worden toegelaten, is daarmee niet opgelost.

9. De schadelykheid van Arabieren in het algemeen voor de Inheemsche bevolking houdt niet zoozeer verband met hare economische belangen als wel met hare godsdienstig politieke gezindheid en onveroraagzaamheid jegens hen, die niet den Mohammedaanschen godsdienst belyden. De gangbare meening, dat alle Arabieren het sociaaleconomisch leven dier bevolking on-

*19. Rapport van de Advies van Dr. Havelaar
over de Toelating van Arabieren uit
Hadramaut in Nederlandsch Indië.*

gunstig beïnvloeden, vooral door hunnen bekenden aanleg voor geldhandel en zin voor zekere woekerpraktyken, welke meening voor zoover Java en Madoera betreft wel eenigen steun vindt in het zg. Welvaartverslag, ¹⁾ is niet vry te pleiten van een zekere vooringenomenheid tegen het Arabische ras, welke by de Europeanen in deze kolonie zoo dikwyls en duidelyk tot uiting komt. Begrypelyk, waar de Arabieren in deze kolonie een economisch vry sterke, aaneengesloten bevolkingsgroep vormen, wier kracht dikwyls - zy het op minder prettige wyze - door de Westersche kolonisten aan den lyve wordt gevoeld in bouw- en woningzaken, grondhandel en kleinbedryf, en zy "par droit de naissance" niet zelden een sterk persocnyk overwicht hebben op de inheemsche bevolking. Ik wil hun invloed op het economisch leven der Inlanders niet in bescherming nemen, maar meen er toch wel op te mogen wyzen dat de gemakkelyke manier, waarop de Arabier crediet verleent ook na de oprichting der afdeeling- en desabanken, weinig van hare beteekenis heeft ingeboet en ineconomisch opzicht hier te lande altyd nog een beduidende, zy het betreurenswaardige, factor is, die toch niet kan worden gemist zoolang niet in veel breedere lagen der bevolking het eenvoudige volksonderwys is doorgedrongen en in het volk zelf de krachten zyn losgemaakt, die kunnen voorgaan in het bewandelen van betere, althans minder duistere paden naar den weg van opheffing uit economische en maatschappelyke achterlykheid.

10. Bovendien mag niet uit het oog verloren worden dat de beteekenis der Arabieren als geldschieters gering kan worden genoemd, zoo men hun aantal vergelykt by dat hunner Chineesche Inlandsche en Europeesche collega's, tot wie de credietbehovende Inlander zich ingeval van algeheele uitsluiting der Hadramieten ongetwyfeld zou wenden en van wie hy dan dezelfde

1) Vgl. IXa "Economie van de desa" dl. I, blz. 233.

practyken in niet mindere mate zoude ondervinden.

11. Daarentegen kan op het crediet der economische werkzaamheid van de Arabieren worden gesteld hun ondernemingsgeest¹⁾ welke vele voor de Inlandsche maatschappy navolgenswaardige voorbeelden stelt, en hun zin voor kapitaalvorming met middelen, welke alle liggen binnen het bereik van Inlandsch kunnen en kennen. Dat dergelyke voorbeelden al tot Inlandsche initiatief hebben geprikkeld, vooral in de eerste jaren der S.I. beweging, is bekend.

12. Kan ik dus de economische belangen van de inheemsche bevolking niet byzonder bedreigd achten by een door weinig rigoureuse toelatingsbepalingen matig getemperden toevoer van Arabieren, niet in de laatste plaats omdat ik in uitbreiding en verdieping van het volksonderwys naar Oostersche behoeften een krachtige stimulans zie voor het weerstaan van den invloed van Arabische handelaars en geldschietters in de desa, anders is het met hun invloed op het godsdienstig leven der bevolking. Inderdaad oefent de godsdienstige bekrompenheid van vele Arabieren niet zelden een verstarrende werking op den fyneren en van natura voor indrukken van buiten meer vatbaren Inlandschen geest; bovendien - en dit is politiek van het meeste belang - schuilt in de mogelykheid van pan-islamitische agitatie onder leiding van Arabische elementen nog steeds een gevaar voor den ongestoorden ontwikkelingsgang van land en volk, en het was op grond hiervan dat ik in 1908 (advies van 3 Juni 1908 no. 82) met Prof. Snouck Hurgronje, beperkende bepalingen op - of desnoods verbod van - immigratie van Arabieren in onze koloniën voorstond.

13. "Fanatisme en panislamisme", schreef ik aan het slot van evengenoemd, in den bundel gedrukte "bescheiden betreffende eene herziening van het passenstelsel voor de Vreemde Oostelingen op Java en Madoera" opgenomen advies, zyn ontegenzeg-

1) De batikhandel in de Vorstenlanden zou waarschyndlyk goeddeels zyn ter gronde gegaan, indien hier niet het Arabisch kapitaal energiek hadde ingegrepen. Ook de coprahandel der Buitengewesten is voor een grootdeel in Arabische handen.

gelyk voor onze Regeering geen ydele klanken : zy kunnen ook hier op Java nog veel onrust en verwarring stichten, en het Bestuur ten allen tyde voor ernstige moeilykheden plaatsen . Maar in verband met de thans aanhangige kwestie mag vooreerst niet uit oog verloren worden, dat fanatisme en panislamisme geenszins uitsluitend - of zelfs voornamelyk - door de Arabieren hier worden ingevoerd ('t zyn veelmeer de eenigszins ontwikkelde hadjis die na een langdurig verblyf in het centrum van den Islam, deze artikelen mee naar huis brengen) ; in de tweede plaats bedenke men, dat een afsluiten van enkele gewesten van Java voor de Arabieren, het gevaar voor ongewenschten invloed dier lieden op den geest en de gezindheid der Inlandsche bevolking in het algemeen niet, of niet in beduidende mate, vermindert . Bestryding van dat gevaar zal, veeleer dan in hinderlyke en nagenoeg nuttelooze verkeersbelemmering binnen Java, moeten gevonden worden in beperkende bepalingen op -fof desnoods verbod van - immigratie van Arabieren in onze kolonien".

14. Hoe in deze de - my trouwens in hun hoofdgedachte niet vreemde - adviezen van myn toenmaligen ambtsvoorganger, dr. C. Snouck Hurgronje precies luiden, is my doordat zy in myn archief niet worden aangetroffen, niet bekend, doch uit het zeer geheim schryven van den Directeur van Justitie van 13 Februari 1909 no. 33 leid ik af, dat ik my destyds op hetzelfde standpunt moet hebben gesteld als genoemde geleerde.

15. "Ten aanzien van de Arabieren" schreef Mr. Gastmann "zal door de Regeering een beslissing moeten worden genomen, of Zy wenscht in te gaan op het voorstel van Dr. Snouck Hurgronje om de immigratie van deze categorie van Oostersche Vreemdelingen geheel te verbieden .

Dit verbod is op zich zelf gemakkelyk te handhaven,terwyl het my voorkomt dat,indien daaraan te voren de noo- dige ruchtbaarheid wordt gegeven, door de stoomvaartmaatschappijen,die met den kosteloozen terugvoer van de geweigerden zullen worden belast, reeds spoedig geen enkele Arabier meer naar Java en Madoera zal worden ingescheept en ook een eventueele

overvoer van de Buitenbezittingen zal ophouden. Wenscht men hierop niet in te gaan, dan zou een waarborgsom van f 100 te hunnen aanzien, dunkt my, geen bezwaar opleveren, daar by eventueele klachten van Turksche zyde er op gewezen kan worden dat de waarborgsom mede moet strekken voor de eventueele kosten van terugvoer".

16 En verder :

" De immaterieele factor, die by de beantwoording der vraag of beperking der immigratie practisch mogelyk zal zyn, in beschouwing komt, is de invloed, dien de buitenlandsche betrekkingen der Regeering eventueel zullen uitoefenen op Hare beslissing omtrent de voorgestelde maatregelen. De Heer Snouck Hurgronje is van oordeel, dat aan een verbod der immigratie van Arabieren door de Turksche Regeering geen hindernis in den weg zal worden gelegd. Ik durf my hierover geen oordeel aanmatigen : het eindoordeel in deze zal, naar het my voorkomt, door het Opperbestuur moeten worden geveld".

17. Uit den geheimen Indischen brief van 11 Juni 1909 no. 34/1 leid ik af, dat de toenmalige Landvoogd niet voor opvolging van Dr. Snouck's voorstel geporteerde was, immers over een nadere behandeling van dit punt wordt niet gerept, doch alleen voorgesteld om voor het debarkeeren van een Arabischen immigrant de storting van een waarborgsom van f 100 te eischen .

18. Genoemde geleerde kwam in zyn brief van 1 Februari 1909 no. 6 aan den Minister van Kolonien Idenburg (geheim renvooi van 13 April 1909 no. 444) op de hierbedoelde gelegenheid terug . "Twee zaken", lees ik daar, "blyven vaststaan :

" 1

" 2 De nadeelige invloed van vrye immigratie van Arabieren in Nederlandsch Indie op de geestelyke ontwikkeling der Inlandsche bevolking en op hare verhouding tot de Regeering maakt het tot onafwysbaren plicht, alle voor uitvoering vatbare

maatregelen tot stuiting of beperking der immigratie toe te passen". Hier blijkt wel duidelyk, dat volgens dr. Snouck Hurgronje niet het economisch maar een geestelyk motief de houding der Regeering ten aanzien van het Arabieren-immigratie vraagstuk moest bepalen. Met dat motief kon ik my destyds (vgl. laatstelyk myn particulier schryven aan de Algemeene Secretari van 28 Maart 1910) nog volkomen vereenigen.

19. In zyn meergenoemden brief van 1 Februari 1909 heeft Prof Snouck Hurgronje uitvoerig gemotiveerd dat en welke maatregelen tegen de Arabieren-immigratie moesten worden genomen: sluiting van Indië voor de Arabieren van Hadramaut afkomstig, zonder eenige restrictie, en hernieuwde overweging van het vraagstuk der toelating van Arabieren, "Turksche onderdanen". Hiermede heeft Minister Idenburg zich niet vereenigd; luidens zyn brief van 24 Februari 1909 kabinet, litt. X 5/22 meende Zyne Excellentie zich te moeten aansluiten by de meening van zyn ambtgenoot van Buitenlandsche Zaken, die uitzonderingsmaatregelen ten aanzien van Arabieren ontried.

20. Sindsdien heb ik ambtelyk van de immigratieregelingen niets meer gehoord; in de toelatingsbesluiten in St. 1911 no. 138 en St. 1916 no. 47 is, zooals gezegd, van uitsluiting van bepaalde categorieën vreemdelingen, rassen, nationaliteiten geen sprake; bepaalde klachten over de toelating van vreemdelingen van Arabische afkomst werden niet vernomen.

21. In het begin van 1918 eindelyk is door den Directeur van Justitie, buiten my om, aan Uwe Excellentie voorgesteld een verscherping van de toelatingsvoorwaarden goed te keuren en daarby, op grond van hetgeen door Prof Snouck Hurgronje in zyn bekend werkje "Nederland en de Islam" (uitg. 1915) over den invloed van Arabieren op de inheemsche bevolking is geschreven, tevens gepleit voor uitsluiting van Arabieren, afkomstig van Hadramaut. De Regeering heeft dienovereenkomstig instructies gegeven en deze leidden tot de boven reeds besprokene zeer geheime circulaire van den Heer Mouw van 26 Maart 1918

no. 300.

22. Uwe Excellentie zal my wel niet van napleiten ver-
denken als ik meen te mogen opmerken, dat ik my niet zonder meer
by deze maatregelen zou hebben neergelegd, indien tydig myn
gevoelen ware gevraagd, al kan de Directeur van Justitie ook
nog zoovele aanhalingen uit oude adviezen van dr. Snouck
Hurgronje en van my produceeren, die aan zyn standpunt steun
geven en moeten dienen om aan te toonen dat het hier een zaak
geldt waarover mynerzyds eigenlyk niet meer behoeft te worden
gesproken ¹⁾. Mr. Scheuer vergeet één ding, nl. dat wat vroeger,
tusschen 1908 en 1910 door my is geschreven ten aanzien van de
Arabieren-immigratie, thans, negen à tien jaren later, niet,
althans niet zonder myne voorkennis, zonder meer kan worden
gebezigd tot oplossing van vraagstukken van actueel-politiek
aard als deze. De toestanden in Azië veranderen tegenwoordig
zeer snel, en wat eenige jaren geleden nog als practisch
bruikbaar en in overeenstemming met de eischen van het oogen-
blik kon worden aanbevolen, moet soms weinige jaren later
worden verworpen als met de sedert gewyzigde opvattingen en
verhoudingen onbestaanbaar ²⁾. De geschiedenis van het binnen-
landsch beleid in de laatste jaren geeft daarvan voorbeelden
te over; ik noem slechts de regeling van de instelling van den
Volksraad, de bestuursreorganisatie, voorts de maritieme defen-
sie en het militievraagstuk: een voortdurende wisseling van
inzichten, waartoe de omstandigheden nopen.

23. By de overweging, thans in 1918/1919, van een
verbod tot toelating van Arabieren uit Hadramaut afkomstig,
hadden m.i. twee zaken noodzakelyk onder de oogen moeten zyn
gezien:

1) Vgl. het slot van het schryven van den Directeur van Justi-
tie van 19 Sept. 1918 no. 47/Imm. geh.

2) Eerbiedige referte aan de inleiding van het bovengenoemde
advies van Prof. Snouck dd. 1 Februari 1909 no. 6 en het
dezerzyds opgemerkte in myn schryven van 3 October 1918
La X pag. 6.